FRAGMENTY

MESTA
NOVÉ ZÁMKY

AUTOR: NOVOZÁMOCKÍ ŠTUDENTI

VYDALO MEA 2000 O.Z.
ISBN 978-80-560-0321-3
VŠETKY AUTORSKÉ PRÁVA VYHRADENÉ

Fragmenty mesta – Nové Zámky

Zoznam stredoškolských autorov

Alexandra Kiššová

M. Nociar

A. Ančinová

Petra Halmešová

Ostružlíková

L. Szikora

Absolventka Dievčenskej odbornej školy

Valéria Osztatná – Loomis

Na knižke spolupracovali:

Michal Březina – obálka knižky

Jakub Varmuža – úpravy fotografií

Petra Gregárková – editor

Vydalo: MEA2000 o. z.

všetky autorské práva vyhradené

ISBN 978-80-560-0321-3

Obsah

NOVÉ ZÁMKY **9**

Predstavenie Nových Zámkov **10**

Mestský erb **13**

Pečať mesta Nové Zámky **14**

Mestská vlajka **15**

HISTÓRIA MESTA **16**

Dejiny územia **17**

Vznik mesta Nové Zámky **21**

Výstavba druhého hradu (1571-1588) **33**

Zradca Ladislav Očkay (László Ocskay) **37**

PANORÁMA NÁMESTIA POČAS ROKOV **44**

PAMIATKY **53**

Novozámocké katakomby **54**

Kaplnky, ktoré sa nachádzajú v meste **60**

Františkánsky kláštor **86**

Rímskokatolícky kostol Povýšenia svätého Kríža **93**

Kalvária **98**

Rúsošie Najsvätejšej Trojice Chyba! Záložka nie je definovaná.

Artézske studne Nové Zámky **111**

VOJNA **123**

Najbombardovanejšie slovenské mesto **124**

HISTÓRIA ŠKOLSTVA **136**

HISTÓRIA ZDRAVOTNÍCTVA **140**

NÓVODOBÁ HISTÓRIA **148**

Sokolovňa **149**

Vodný mlyn **152**

SÚČASNOSŤ **157**

NOVÝCH ZÁMKOV **157**

Lesopark Berek **158**

Tradičné trhy, Porcinkula 165

Niektoré z tradičných akcií konaných v Nových Zámkoch 170

Geocaching alebo po slovensky, 175

hľadanie kešiek 175

DNEŠNÉ NOVÉ ZÁMKY 182

V OBRAZOCH 182

Fragmenty – črepiny moderných budov 183

Fragmenty – črepiny pohľadov na mesto 187

Fragmenty – črepiny rieky Nitry 191

Fragmenty – črepiny 196

príležitosti športového života 196

Fragmenty – črepiny 200

tajomných zákutí mesta 200

Fragmenty – črepiny kuriozít mesta 206

Fragmenty – črepiny z hmyzej ríše 212

NEZVYČAJNÝ OBYVATEĽ NOVÝCH ZÁMKOV, 216

FÚZAČ DRSNOTYKADLOVÝ, KRITICKY OHROZENÝ DRUH 216

Fragmenty – črepiny z rôznych kútov mesta 223

Predslov

Vydavateľstvo elektronických kníh MEA 2000 o. z. (Mladá éra autorov nového tisícročia), so sídlom v Nových Zámkoch je úspešné na trhu už 14 rokov. Distribúcia kníh je najmä na Slovenku a v Českej republike. Diela začínajúcich i skúsených autorov spracovávame vo forme e-book a CD za pomoci zamestnancov v našej chránenej dielni.
Na rok 2017 sme vyhlásili projekt "Nové Zámky očami študentov". Našim cieľom bolo zapojiť študentov, rozvíjať ich fantáziu, chuť niečo dokázať a podieľať sa na spoločne vytvorenej knižke.
Ako vydavateľstvo elektronických kníh sa zaujímame o nové technológie a využitie modernej techniky práve v súvislosti so záľubami mladých ľudí. Naším cieľom bolo v nich vzbudiť záujem o moderné spracovanie kníh, možnosť vyskúšať si prácu autora, spolupracovať v tíme ľudí, ktorí majú rovnaký cieľ a chuť niečo spoločne dokázať.
Veríme, že študentov činnosť na knižke bavila, že sa tým posilnil ich záujem o históriu mesta a prehĺbila sa úcta k existujúcim hodnotám.
V knižke nájdete informácie o založenie mesta, jeho histórii, pamiatkach aj súčasnosti, tak, ako ju spracovali jednotliví autori. Sú doplnené mapkami a fotografiami, aby žiadny návštevník mesta nemusel hľadať, kam sa má ísť pozrieť.

Za realizačný tím vydavateľstva, Kristián Kitlei

Nové Zámky

letecké zábery na mesto

zdroj: fotoalbum Nových Zámkov

Predstavenie Nových Zámkov

(nemecky *Neuhäusel*, maďarsky *Érsekújvár*, turecky *Uyvar*) je mesto na juhu Slovenska v nadmorskej výške 119 m n.m. s rozlohou 72 565 km².

Je okresným mestom v Nitrianskom kraji a leží v rovinatej krajine Podunajskej nížiny (Poddunajského regiónu) u rieky Nitry so súradnicami 47°59′8″ s. š., 18°9′28″ v. d.

Umiestnenie je na strategicky dôležitej dopravnej spojnici medzi Bratislavou a Budapešťou a postupom času tu vznikol potravinársky a konzervárensky priemysel a taktiež železničná stanica, ktorá odštartovala rast dnešného mesta - dnes sú Nové Zámky dôležitým železničným uzlom Slovenska.

Prvá písomná zmienka je z roku 1573. V roku 2015 tu žilo 38 721 obyvateľov a hustota obyvateľstva je 530 obyv. / km².

Nové Zámky sa nachádzajú na juhu Slovenska

zdroj: google mapy

mesto má rozlohu 72 565 km² a leží v Nitrianskom kraji

zdroj: google mapy

Historický a demografický vývoj obyvateľstva Nových Zámkov:

Rok	Počet obyvateľov	Rok	Počet obyvateľov
1694	1200	1890	11 299
1713	1525	1900	13 204
1731	2970	1910	16 228
1755	3873	1940	23 306
1779	4671	1945	13 400
1787	5167	1946	18 710
1811	5493	1950	20 031
1821	5957	1961	22 041
1830	6904	1965	23 457
1851	6936	1991	42 923
1857	7622	2001	42 262
1869	9483	2011	39 646
1880	10 584	2015	38 721

zdroj: wikipédia

tému spracovala: Gregárková

Mestský erb

Erbovým vyobrazením mesta Nové Zámky je v zelenom štíte strieborná, v pôdoryse zobrazená hviezdicovitá proti turecká pevnosť. Tvorcovia erbu niekdajšie opevnenie zobrazili v našej tvorbe celkom ojedinelým spôsobom, a to v pôdoryse s typickými šiestimi predsunutými baštami trojuholníkového tvaru. V strede pevnosti je symbolizované kruhové námestie, z ktorého sa rozbieha šesť ulíc smerujúcich do stredov bášt. Erbovou listinou zo 16. februára 1843 Ferdinand V. potvrdil mestu používanie tohto erbu.

Pečať mesta Nové Zámky

Mestskú pečať tvorí erb s kruhopisom: Mesto Nové Zámky.

Pečatidlo pečate uschováva primátor.

Mestská vlajka

Vlajka mesta je zložená z dvoch vodorovných pruhov, zeleného a strieborného priečne delená v pomere 1 : 1 (opačne položené farby má vlajka Nového Mesta nad Váhom).
Horná polovica je strieborná (možno nahradiť bielou), dolná polovica je zelená. Podobne ako ostatné vlajky miest na Slovensku, i ona je ukončená tzv. lastovičím chvostom (rozmery sú 2 : 3). Mestskú zástavu používa primátor a orgány mestského zastupiteľstva pri slávnostných a oficiálnych príležitostiach mestského charakteru, a to vyvesením na budovách, v ktorých sídlia alebo na budovách a v sieňach, v ktorých sa koná slávnostné zhromaždenie.

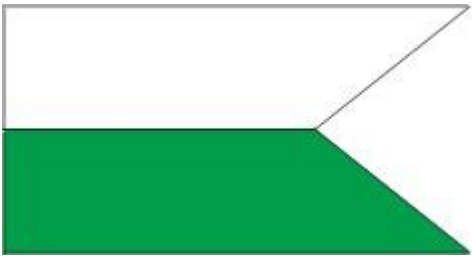

zdroj obrázku erbu, pečate a vlajky: stránky mesta Nové Zámky

História mesta

Dejiny územia

Pravek a protohistorické obdobie

Oblasť mesta bola obývaná už v mladšej kamennej dobe.
Na jeho území sa vyskytli archeologické nálezy keramiky želizovského typu. Obyvatelia z tohto osídlenia sa zaoberali poľnohospodárstvom a chovom domácich zvierat. Počas archeologických výskumov boli nájdené aj hroby z bronzovej doby. Obyvatelia z doby bronzovej popol zosnulých ukladali do urien. V hroboch sa nachádzali okrem urien aj nálezy rôznych šperkov a náradia.
V oblasti niekdajšej usadlosti Nyárhíd boli nájdené predmety, pochádzajúce z lúpežníckych výprav.
V časti chotára obce Bajč-Ragoňa je výskyt nálezov z železnej doby, z 5 – 3. storočia pred Kristom. Ide o väčšinou žiarové skítsko-trákske hroby, v ktorých bolo uložených aj niekoľko železných predmetov a kotúčových keramík.
Z 2. storočia pred Kristom pochádzali rímske náhrobné kamene, ktoré boli spolu s rímskymi značenými tehlami zabudované do mlyna Kleinových (mlyn bol v roku 1972 vyhodený do vzduchu).

Stredovek – príchod Slovanov

Na dohľad od Nových Zámkov, v časti chotára obce Bajč –

medzi kanálmi sa nachádzala slovanská osada so slovanským pohrebiskom zo 6. storočia. Hrubé črepy ponúkajú svedectvo

o tom, že do močiarov dnešného Bajča prišli Slovania už počas jednej z prvých kolonizačných vĺn.

V juhozápadnej časti mesta bol odhalený najväčší avarsko-slovanský cintorín zo 7.-9. storočia. Bolo tu nájdených spolu 528 hrobov, z ktorých je 12 jazdeckých. V hroboch sa nachádzali

aj náhrdelníky, prstene, bronzové náušnice, keramika a zvieracie kosti. Osídlenie bolo pravdepodobne remeselnícko-obchodného charakteru a ležalo na trase historickej cesty Via Bohemica

(„Česká cesta”, neskôr *Via Magna*, „Veľká cesta”). Ďalší nález slovanského sídliska a pohrebiska na území mesta pochádza

z obdobia Veľkej Moravy.

Nyárhíd, Lék, Gúg, Györök

V 10. storočí prišli na toto územie starí Maďari (nález staro maďarského pohrebiska), ktorí sa tu prvýkrát usadili až v 11. – 13. storočí. Z 11. storočia pochádza aj nález slovanského pohrebiska. Z týchto skorých usadlostí sú odkryté štyri: Nyárhíd, Lék, Gúg, Györök (Ďorok).

pamätná tabuľa na chodníku M.R. Štefánika
(pozn. od hlavného námestia)

zdroj: vlastné fotografie

Počas stredoveku mesto ešte neexistovalo. Jeho dejiny sú preto totožné s dejinami uvedených štyroch osád, ktoré sa nachádzajú v jeho súčasných častiach. Osady boli pripojené k mestu až v roku 1691.

Obec Nyárhíd (slov.: „*letný most*“ alebo „*Letomostie*“) sa rozprestierala asi 3 km na sever od dnešného centra. Prvá písomná zmienka o obci sa datuje do roku 1183, kedy obec mala most na rieke Nitra, na ktorom vyberali mýto. Cez obec prechádzala cesta *Via Magna*, ktorá spájala Budín s Prahou. Druhá dôležitá cesta viedla na sever, do Prievidze. Nyárhíd bola kráľovská usadlosť do roku 1245, kedy Belo IV. daroval obec Kumánom, ktorí dostali viacero dedín na okolí. Od roku 1295 bola obec majetkom ostrihomskej arcidiecézy.

Obec Lék ležala severne od križovatky komárňanskej a nesvadskej cesty, na ľavom brehu rieky Nitra. Obec patrila rodu Poznaňovcov (*Pázmány*). V roku 1317 sa aj táto obec dostala do rúk ostrihomského arcibiskupa.

Obec Gúg pravdepodobne dostala svoje meno od svojho zakladateľa. Gúg sa rozprestieral 2,5 km od dnešného centra na ľavej strane rieky Nitra, pri lese Berek. Obec sa po prvýkrát spomína v roku 1295, kedy ju kúpila ostrihomská kapitula od johanitov zo Stoličného Belehradu.

Obec Györök (niekedy aj *Gyorok*) sa rozprestierala na brode medzi Dvory nad Žitavou a Nyárhídom. Prvá zmienka o nej pochádza z roku 1247.

téma spracovala: Gregárková
zdroj: wikipédia

Vznik mesta Nové Zámky

Obdobie stredoveku sa spája i so vznikom nášho mesta, Nových Zámkov. Vznikali spojením 4 okolitých stredovekých dedín - Nyárhíd, Gúg, Györök a Lék.

Samotný vznik Nových Zámkov odborná literatúra pokladá výstavbou prvej novozámockej pevnosti na ľavom brehu rieky Nitry v roku 1545. Prvú novozámockú pevnosť dal vybudovať ostrihomský arcibiskup Pavol Várady, aby po obsadení Ostrihomu Osmanmi ochránil územia patriace k Ostrihomskému arcibiskupstvu.

Druhá, moderná, renesančná pevnosť, bola postavená v močaristom teréne na pravom brehu rieky Nitry v rokoch 1573-1580. Novú pevnosť projektovali talianski architekti Ottavio a Giulio Baldigarovci.

okolie Nových Zámkov v roku 1580

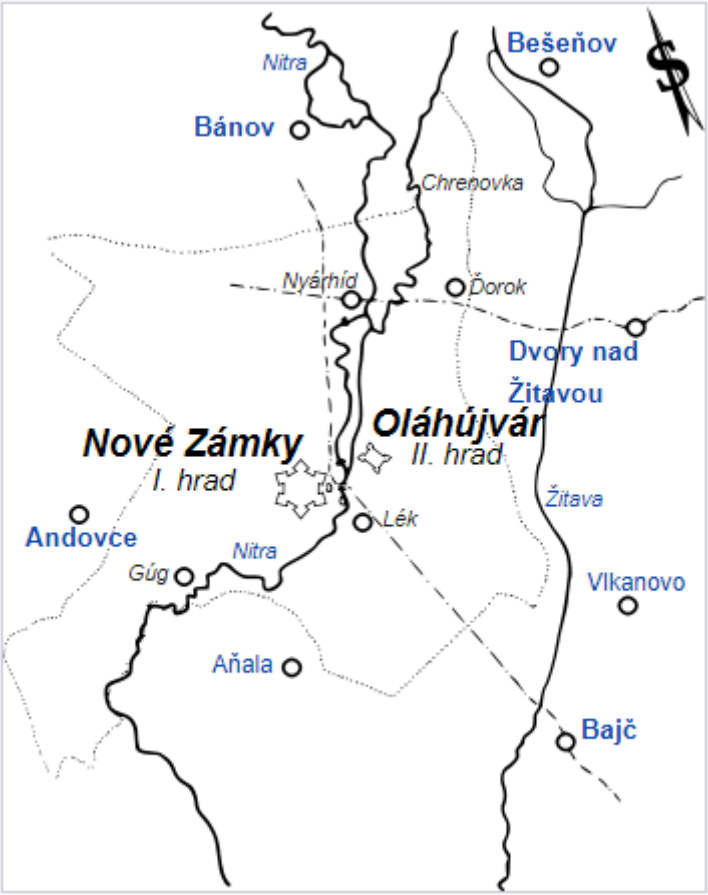

zdroj: wikipédia

Pevnosť mala pravidelný šesťuholníkový pôdorys s mohutnými ušnicovými bastiónmi pre delostrelectvo. Hradby boli po celom obvode obohnané širokou vodnou priekopou, ktorá

bola napojená na rieku Nitra. Vojenský dozor nad stavbou pevnosti mal šľachtic Fridrich Žerotín.
Nové Zámky sa stali centrom proti tureckej obrany na západnom Slovensku v 16. a na začiatku 17. storočia. Po úplnom dobudovaní sa Nové Zámky považovali za jednu z najlepších pevností Habsburskej monarchie.
O význame pevnosti svedčí i niekoľko osmanských útokov, ktoré pevnosť prežila za poldruha storočia. Počas pätnásťročnej vojny (1593-1608) spustošili Nové Zámky a okolie krymskí Tatári a vojská veľkovezíra Ibrahima pašu. Novozámocká pevnosť sa stala v roku 1663 cieľom výpravy osmanskej armády na čele s veľkovezírom, pasom Ahmedom Köprülüm. Obranu Nových Zámkov oslabila nepremyslená akcia veliteľa novozámockej pevnosti grófa Adama Forgácha, ktorý chcel znemožniť prechod osmanskej armády cez Dunaj zničením pontónového mosta, avšak podcenil silu osmanskej armády a utrpel ťažkú porážku. Táto nepremyslená akcia Adama Forgácha následne oslabila obranu novozámockej pevnosti. Veľkovezír Ahmed Köprölü dorazil k hradbám novozámockej pevnosti v polovici augusta 1663 a v priebehu niekoľkých dní, 18. augusta, zahájil dobývanie pevnosti. Prvé týždne dobýjania pevnosti neboli pre Osmanov úspešné. Novozámocká posádka úspešne odolávala osmanským útokom niekoľko týždňov.

Boje o novozámockú pevnosť vyvrcholili v druhej polovici septembra 1663. Po výbuchu na Fridrichovej bašte bola novozámocká posádka nútená kapitulovať a 24. septembra 1663 vyvesila bielu zástavu.
Veľkovezír Ahmed Köprülü paša vyhlásil Nové Zámky za centrum novej provincie - Eyalet-i Uyvar. Prvým miestodržiteľom Nových Zámkov sa stal Kurd Mehmed. Krátko po jeho smrti sa stal novým miestodržiteľom paša Sary Hüsejin. Osmani sa snažili zabezpečiť si príjmy z platenia daní a naturálnych dávok od poddaných.
Mesto a jeho okolie pod osmanskou nadvládou veľmi trpelo.
Až 7. júla 1685 začal Karol Lotrinský s plukovníkom Heislerom vojenské akcie proti Novým Zámkom. Obkľúčili pevnosť a keď začiatkom augusta 1685 veľkovezír paša Ibrahim obliehal Ostrihom, pod Novými Zámkami zostal poľný maršal Caprara. Caprara zabezpečoval brody cez rieku Nitra, aby osmanská posádka nedostala pomoc. Caprara sa sústredil na ostreľovanie bášt a vnútornej pevnosti pričom vyhorel sklad potravín a františkánsky kostol. Cisárske vojská prenikli až k hradbám a 19. augusta 1685 obsadili pevnosť. Hrad bol po 22-ročnej osmanskej nadvláde oslobodený. Žiaľ, väčšina pamiatok po Turkoch bola zničená.
V roku 1691 vydal arcibiskup Juraj Széchényi výsadnú listinu, ktorou povýšil Nové Zámky na mesto.

pamätná tabuľa ostrihomského arcibiskupa Juraja Széchényiho (k udeleniu mestských práv mestu v roku 1691) na stene františkánskeho kláštora

zdroj: vlastné fotografie